

Journal of Social Sciences

Volume 13 | Issue 3

Article 2

1976-01-01

สังคมชาวนา

จุไรรัตน์ จันทร์จ่าง

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

จันทร์จ่าง, จุไรรัตน์ (1976) "สังคมชาวนา," *Journal of Social Sciences*: Vol. 13: Iss. 3, Article 2.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol13/iss3/2>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

สังคมชาวนา

จุไรรัตน์ จันทรธำรง

บทความนี้ตั้งใจจะอธิบายความหมายของกลุ่มคนที่เรียกกันว่า “ชาวนา” (peasants) และ “สังคมชาวนา” (peasant Society) โดยประมวลจากคำนิยามของนักมานุษยวิทยาหลาย ๆ คนที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับสังคมของกลุ่มคนเหล่านี้

สังคมชาวนาเป็นสังคมกสิกรรมประเภทหนึ่ง โรเบิร์ต เรดฟิลด์* (Robert Redfield) เขียนไว้ว่า สังคมชาวนาเป็นสังคมกสิกรรมที่ประกอบด้วยชนชั้นใหญ่ ๆ ๒ ชั้นชั้นคือ ๑) ชาวนชนบทที่ควบคุมและทำการเพาะปลูกในที่ดินของตนเพื่อเลี้ยงชีพ และในฐานะที่เป็นวิถี ดำเนินชีวิตแบบเกื้อกูลกันเป็นผู้ซึ่งหมายพึงและอยู่ใต้อิทธิพลของ ๒) ชาวเมืองซึ่งมีวิถีชีวิตเหมือนกับพวกเขา แต่มีรูปแบบที่เจริญกว่า เรดฟิลด์ มีความเห็นว่า peasants เป็นชาวนชนบทที่มีวิถีทางดำเนินชีวิตซึ่งขึ้นอยู่กับ การเพาะปลูก peasants ไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของที่ดิน แต่ต้องสามารถควบคุมที่ดินผืนหนึ่งซึ่งเขามีความผูกพันด้วยมาเป็นเวลานานโดยทางประเพณี และด้วยอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว อิริค อาร์ วูล์ฟ (Eric R. Wolf) นักมานุษยวิทยาอีกผู้หนึ่งก็มีความเห็นคล้ายคลึงกับเรดฟิลด์ในแง่ วูล์ฟนิยาม peasants ว่าเป็น

---

*. Robert Redfield, Peasant Society and Culture. University of Chicago Press, Chicago, 1956

ประชากรที่มีวิถีชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องอยู่กับการเพาะปลูกและมีอำนาจเต็มในการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการเพาะปลูก ดังนั้นผู้เช่านา (tenants) ผู้ที่รับจ้างเจ้าของที่ดินทำนาโดยได้ส่วนแบ่งกำไร (share-croppers) รวมทั้งเจ้าของนาที่ทำนาเอง (owner-operators) จึงจัดอยู่ในประเภทนี้ได้ทราบเท่าที่เขาอยู่ในฐานะที่สามารถตัดสินใจว่าจะปลูกพืชผลอย่างไร แต่ไม่รวมถึงชาวประมงหรือผู้รับจ้างทำไร่ นาซึ่งไม่มีที่ดินของตนเอง ๒

ทงเรคฟิรด์กับวูลฟ เห็นว่า จะต้องเป็นกสิกรและมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเพาะปลูกที่ตนทำอยู่ อย่างไรก็ตามนักมานุษยวิทยาบางคนเช่น เรมอนด์ เฟิร์ธ (Raymond Firth) มีความเห็นว่า peasants ไม่จำเป็นต้องเป็นเกษตรกรเท่านั้น แต่ควรรวมถึงชาวชนบทที่เป็นผู้ผลิตขนาดย่อยอื่น ๆ อย่างชาวประมง ช่างฝีมือ ฯลฯ ด้วย เฟิร์ธให้เหตุผลว่า

คนเหล่านี้เป็นชนชั้นเดียวกับเกษตรกรและมักจะเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน การแยกบุคคลเหล่านี้ออกเป็นกลุ่มอาชีพอาจจะทำได้แต่ในทางทฤษฎีเท่านั้น ทั้งนี้เพราะมี peasants จำนวนไม่น้อยที่เป็นทั้งชาวประมงหรือช่างฝีมือด้วยผลัดเปลี่ยนไปตามฤดูกาลหรือตามความจำเป็นทางด้านการเงิน ๓

เกษตรกรที่เป็น Peasants จะต้องเลี้ยงตัวเองได้ และทำการเพาะปลูกเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวมิใช่เพื่อเป็นการค้าหรือการลงทุนเพื่อหากำไร เกษตรกรที่ทำการผลิตในรูปของการลงทุนทางธุรกิจ และถือว่าที่ดินเป็นทุนและสินค้านั้นไม่ใช่ peasants แต่เป็น farmers วูลฟได้อธิบายความแตกต่างระหว่างเกษตรกรสองประเภทนี้ไว้ว่า

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของ peasants คือการยังชีพและสถานภาพทางสังคมซึ่งได้มาภายในวงสังคมแคบ ๆ ดังนั้น peasants จึงต่างกับกสิกรที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการตลาดอย่างเต็มตัวและผูกมัดตนเองกับระบบสถานภาพในสังคมซึ่งใหญ่กว่าเพื่อให้ครอบครัวของตนสามารถอยู่ในที่ดินนั้นตลอดไปและมีอาหารยังชีพ peasants

๒. Eric R. Wolf, Peasant War of the Twentieth Century. Harper and Row Publisher, New York, 1969, p.xiv.

๓. Raymond Firth, "The Peasantry of Southeast Asia," *International Affairs* Vol. 26, 1950, หน้า 503

มักจะเอาตัวออกจากตลาดเพราะว่าการเข้าไปพัวพันกับตลาด โดยไม่มีขอบเขต จำกัดเป็นอันตรายต่อที่ดินอันเป็นแหล่งอาหารซึ่งเลี้ยงพวกเขาอยู่ ดังนั้นเขาจึงยึดมั่นในระเบียบประเพณีอันเป็นหลักประกันให้เขามีที่ดิน และได้มาซึ่งแรงงานของญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน นอกจากนี้เขาจะขายผลิตผลก็ต่อเมื่อผลิตได้พอเลี้ยงชีพแล้วเท่านั้น อาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า peasant ทำการผลิตโดยมีปัจจัยและผลผลิตที่จำกัด ลักษณะอาชีพและความผูกพันแต่เก่าก่อนทำให้เขาโยกย้ายปัจจัยการผลิตอันได้แก่ที่ดิน แรงงาน และเครื่องมือได้ยากกว่า peasant ขายผลิตผลเพื่อหารายได้พิเศษมาซื้อสินค้าที่ตนไม่ได้ผลิตขึ้นในครอบครัว ในทางตรงกันข้าม farmer เข้าไปในวงการตลาดเต็มตัว นำที่ดินและแรงงานของตนเข้าไปสู่การแข่งกันอย่างเปิดเผย สำรวจทางเลือกต่างๆ ที่จะใช้ปัจจัยการผลิตให้ได้ผลตอบแทนสูงสุด และจะเลือกผลผลิตที่ได้กำไรมากกว่าผลผลิตที่เสี่ยงต่อการขาดทุน^๔

ถ้าตีความหมายของวูล์ฟ peasants ก็คือชาวไร่ชาวนาที่ยังคงใช้เครื่องมือและวิธีการผลิตแบบเก่ายังอาศัยแรงงานคนและสัตว์เป็นสำคัญ ส่วน farmers นั้นเป็นเกษตรกรรมใหม่ที่ใช้วิธีการผลิตที่ทันสมัย ใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ สามารถผลิตพืชผลเป็นจำนวนมาก และทำการผลิตเพื่อการค้า มิใช่เพื่อเป็นอาหารเลี้ยงครอบครัวอย่าง peasants

Peasants นอกจากจะทำการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง และครอบครัวแล้ว ยังทำการผลิตเพื่อเลี้ยงชาวเมืองหรือผู้มีอำนาจที่อยู่นอกชุมชนของพวกเขาด้วย สังคมหรือชุมชนของพวกเขา peasants ไม่มีอิสระในการปกครองตนเองอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะสังคมของพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ใหญ่กว่าและซับซ้อนกว่า กิดเดิน โซเบิร์ก^๕ (Gideon Sjoberg) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า peasants มีความสัมพันธ์กับชนชั้นปกครองที่เป็นเจ้าของคฤหาสน์และที่ดิน (manor) หรือที่อยู่ในเมืองหรือนคร ชนชั้นปกครอง (elite) เป็นชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการอุดหนุนเลี้ยงดูและแสวงหาประโยชน์จากชนชั้นชาวนา (peasantry) ซึ่งยอมรับฐานะที่ด้อยกว่าอย่างอดทน ชนชั้นปกครองไม่เพียงแต่จะมีอำนาจทางการเมืองเหนือชนชั้นชาวนาและแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากคนเหล่านี้ หากยังมีอิทธิพลต่อพวกเขาอย่างมากในด้านความเชื่อและวัฒนธรรมอีกด้วย

๔. Eric R. wolf อ้างแล้ว หน้า xiv-xv

๕. Gideon Sjoberg, "Folk and Feudal Societies," American Journal of Sociology Vol LV III, No. 3 หน้า 231-239

ในการทำงานเดียวกัน อีริก วูล์ฟ และ ยอร์จ เอ็ม. ฟอสเตอร์ (George M. Foster) ก็มีความเห็นคล้ายคลึงกับโซเบียร์กว่า peasants ก็คืออสังกรที่เข้ามาอยู่ใต้อาณัติของรัฐ (State) วูล์ฟให้ความเห็นว่าสังคมภายนอกที่ peasants เข้าไปมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตัวนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นเมืองเสมอไป แต่ peasants จะเกิดขึ้นโดยปราศจากรัฐไม่ได้ รัฐคือ ผู้มีอำนาจซึ่งอยู่ในชั้นทางสังคมที่สูงกว่า peasants ผู้มีอำนาจหรือชนชั้นปกครองมักอยู่ในเมืองหรือนคร ถึงแม้ว่าจะไม่เสมอไปก็ตาม ฟอสเตอร์ได้พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่าง peasants กับสังคมที่ใหญ่กว่าไว้ว่า

peasants ผลิต **อะไร** ไม่ใช่สิ่งสำคัญ สิ่งสำคัญอยู่ที่พวกเขาแบ่งปันสิ่งที่ตนผลิต **ได้อย่างไร** และ **ให้ใคร** ต่างหาก เมื่อชาวชนบทที่ตั้งหลักแหล่งแล้วได้เข้าไปอยู่ภายใต้อำนาจกฎหมายของชนภายนอก ทำการแลกเปลี่ยนพืชผลส่วนหนึ่งที่เขาผลิตได้กับสิ่งของที่เขาทำเองไม่ได้ในตลาดที่ใหญ่กว่าตลาดท้องถิ่นแล้ว ชาวชนบทเหล่านั้นคือ peasants ^๖

ความสัมพันธ์ที่ชนชั้นชาวนามีต่อชนชั้นปกครอง และหรือชาวเมืองนั้น มิใช่ความสัมพันธ์ข้างเดียว แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Symbiotic relationships) ปกติแล้ว peasants หรือชนชั้นชาวนาจะเคารพนับถือชนชั้นปกครองและชาวเมืองเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตแทบทุกด้าน ดังที่เรดฟิลด์เขียนไว้ว่า

วัฒนธรรมของชุมชนชาวนา... ..ไม่มีอิสระในการปกครองตนเอง.... เราค้นพบว่า peasants จำเป็นต้องมีการติดต่อกับชุมชนทางความคิดซึ่งถือกำเนิดขึ้นภายนอกกลุ่มของพวกเขาอยู่เสมอเพื่อรักษาวรรณธรรมของตนไว้ ชีวิตทางค่านับัญญา รวมทั้งศาสนาและศีลธรรมของหมู่บ้าน peasants มีลักษณะที่ไม่สมบูรณ์อยู่เสมอ ผู้ที่ศึกษา peasants จำเป็นต้องรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของพวกเขา ครู นักบวช หรือนักปรัชญาที่อยู่ห่างไกลออกไปและความคิดอ่านของพวกเขาจะมีอิทธิพลต่อชนชั้นชาวนาและบางทีก็ได้รับอิทธิพลจากชนชั้นชาวนาด้วย ^๗

๖ George M. Foster "Introduction: What is a Peasant?" in Jack M. Potter, May N. Diaz and George M. Foster (eds.), Peasant Society: A Reader, Little, Brown and Company, Boston ๑๙๖๖, หน้า ๖

๗ Robert Redfield อ้างแล้ว, หน้า ๖๘

จะเห็นได้ว่าชนชั้นปกครอง และคนในเมืองไม่ได้เป็นฝ่ายถ่ายทอดวัฒนธรรมของตนไปให้ peasants เพียงฝ่ายเดียว แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจาก peasants ด้วยแม้จะไม่มากเท่าที่อีกฝ่ายได้รับไปจากตนก็ตาม ดังจะเห็นได้จากดนตรี การเต้นรำ วรรณกรรม และศิลปะอื่น ๆ ที่ชาวเมืองและชนชั้นปกครองได้แบบอย่างหรือความบันเทิงใจจากชาวชนบท

ถ้าแม้ว่า peasants จะได้รับแบบอย่างทางความคิดและวัฒนธรรมจากชนชั้นปกครอง และชาวเมือง แต่ peasants ก็มีบุคลิกภาพและทัศนคติที่ต่างจากชาวเมือง peasants และสังคมของพวกเขาถูกครอบงำด้วยแนวความคิดที่ ยอร์จ เอ็ม. ฟอสเตอร์ เรียกว่า “the image of limited good” หรือ “ความคิดว่าสิ่งมีค่ามีจำนวนจำกัด” ฟอสเตอร์ได้อธิบายของค์มคติ (concept) นี้ว่า

“Image of Limited Good” นี้ ข้าพเจ้าหมายความว่า พฤติกรรมมากมายหลายอย่างของ peasants มีแบบแผนที่แสดงให้เห็นว่า peasants มองโลกทางสังคม เศรษฐกิจและธรรมชาติของสภาพแวดล้อมทั้งหมดของพวกเขาในแง่ที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่พึงปรารถนาในชีวิต เช่น ที่ดิน ความมั่งคั่ง สุขภาพ มิตรภาพ และความรัก ความเป็นชายและเกียรติยศ ความนับถือและสถานภาพ อำนาจและอิทธิพล ความมั่นคงและความปลอดภัย มีปริมาณจำกัดและไม่พอสนองความต้องการอยู่เสมอเท่าที่ peasants เกี่ยวข้องอยู่ สิ่งเหล่านี้และ “สิ่งที่ดี” อื่น ๆ ทั้งหมด ไม่เพียงแต่จะมีปริมาณจำกัดเท่านั้น หากยังไม่มีวิธีใด ๆ ที่อยู่ในอำนาจของ peasants โดยตรงจะสามารถเพิ่มปริมาณได้อีกด้วย^๘

จากคำนิยามเกี่ยวกับ peasants ที่กล่าวมานี้ เราอาจจะสรุปได้ว่า peasants คือชาวชนบทที่เป็น กสิกร (ตามความเห็นของนักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ ยกเว้นบางคนอย่างเรมอนด์ เฟิร์ธ ที่ให้รวมชาวนาชนบทที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในชั้นทางสังคมเดียวกันด้วย) ซึ่งทำการผลิต เพื่อเลี้ยงตัวเองและชนชั้นปกครอง ซึ่งพวกเขายอมรับให้เป็นผู้นำทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม สังคมของ peasants หรือสังคมชาวนา ไม่ใช่สังคมกสิกรรมธรรมดา แต่เป็นสังคมกสิกรรมที่ประกอบด้วยชนชั้นใหญ่ ๆ ๒ ชั้น คือ ชนชั้นปกครองกับชนชั้นชาวนา

^๘ George M. Foster, “Peasant Society and the Image of Limited Good” ใน Jack M. Potter, et al. (eds.) อ้างแล้ว, หน้า ๓๐๔

ซึ่งต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยที่ชนชั้นปกครองอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าและได้เปรียบชนชั้นชาวนา

“สังคมชาวนา” ที่นิยามไว้ในบทความนี้ เป็นสังคมแบบจำลองอุดมคติ (ideal type) ที่สร้างขึ้นเพื่อสะดวกในการวิเคราะห์สังคมโดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริง ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าจะมีสังคมในความเป็นจริงสังคมใดประกอบด้วยคุณลักษณะต่างๆ ตามแบบจำลองอุดมคตินี้ครบถ้วนทุกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันอันเป็นสมัยที่สังคมส่วนใหญ่อากำลังจะเปลี่ยนสภาพจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม กิตาติน โซเบิร์ก ได้ชี้ให้เห็นว่าเมืองหรือนครที่ชนชั้นชาวนาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยนั้นมิใช่ นครโดยทั่วไป แต่เป็นนครก่อนที่จะมีการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งเขาเรียกว่า Preindustrial City เมื่อสังคมชาวนาค่อยๆ เปลี่ยนสภาพเป็นสังคมอุตสาหกรรม peasants จะค่อยๆ เปลี่ยนสภาพมาเป็นชาวนาสมัยใหม่ (farmers) ซึ่งทำเกษตรกรรมเป็นการค้าหรือไม่ก็หันไปประกอบอาชีพอื่น หรือเป็นลูกจ้างผู้ใช้แรงงาน ในสังคมที่พัฒนาแล้วหรือสังคมสมัยใหม่นั้นจึงไม่มี peasants ตามความที่นิยามไว้ข้างต้น